

Katalog kulturně historických znaků lesní krajiny

Catalogue of cultural and historical features of the forest landscape

Tereza Jančová

Abstract:

The goal of the thesis is a catalogue of cultural and historical features of forest landscapes, which follows the Typology of Historical Cultural Landscapes (Ehrlich, 2020). The Catalog extends type The landscape of preserves and forests. For this type it was necessary to find out the situation of the forest landscape from its history, functions to legislation and the existing forest protection in urban planning instruments and nature and landscape protection. The catalogue of cultural and historical features of forest landscape is divided into two parts and presents features directly related to the forest and features not directly related to the forest, but currently present in it. The catalog refers to developed methodologies and is inspired by the results and procedures of methodology Typologie historické kulturní krajiny ČR (Ehrlich, 2020) or methodology Starobylé výmladkové lesy (Maděra, 2016). The features directly related to the forest includes subtypes (groups) which represent the functions of the forest. The subtypes are Forest as a refuge, Breeding and hunting, Forestry (cultivation, harvesting and processing of wood), Transport of wood and other raw materials, Other forest crafts, Forest management, Calm, rest and recreation (Forest as an aesthetic element), Forest as an association/symbol. Each subtype is characterized by its description, examples of individuality traits and examples of specific localities with photo documentation. The features are classified at the end of each subtype according to the type of historic-cultural landscape, according to character, importance and frequency. The second part of the catalogue contains features not directly related to the forest, which are represented by features of archaeological sites, small sacral architecture, other logging, way of the cross, pilgrimage routes, castles and chateaux, border crossings and their components, water management features, border fortifications, water and windmills or transport infrastructure features, which are still frequently inscribed in the forest landscape. The result of the work is an open system containing basic forest functions and features that can be continuously supplemented as in analyses of individual areas, investigations of forest crafts and other forest functions, etc. The catalogue can be expanded with new characteristics, new subtypes, or there may be a need to modify the concept of subtypes, subdivisions, names, etc. The catalogue of forest features shows the multitude of diverse cultural and historical values that are hidden in the forest and are now disappearing unnoticed due to management activities and ignorance of the historical and cultural context. The catalogue should therefore contribute both to broadening awareness among the wider public, but also as a basis for application and usability in urban planning tools, nature and landscape conservation tools and other departmental documents and tools. The article proceed from the thesis Forest landscape and its cultural and historical values.

Keywords:

Catalogue, Typology, Cultural and Historical Features, Forest Landscapes, Forest Values, Memory of Forest, Forest Crafts, Function of Forest, Protection of Forest Values

JANČOVÁ, Tereza (2025). Katalog kulturně historických znaků lesní krajiny.

In: KUGL, Jiří, ed. *Člověk, stavba a územní plánování 18*. ČVUT v Praze, Fakulta stavební. pp. 130–148. ISBN 978-80-01-07472-5. ISSN 2336-7687.

Článek je licencován pod licencí Creative Commons BY-NC-ND 4.0 (Uvedte autora-Neužívejte komerčně-Nezpracovávejte 4.0 Mezinárodní). Licenční podmínky: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.cs>

1 Úvod a cíl článku

Článek vychází z disertační práce na téma Lesní krajina a její kulturně historické hodnoty a zároveň navazuje na metodiku Typologie historické kulturní krajiny (Ehrlich a kol., 2020), která jako jeden z typů krajín vymezuje krajinu obor a lesů, pro kterou představuje výčet charakteristických znaků. Cílem článku je rozšíření obecného výpisu kulturně historických znaků krajiny lesů a obor a vytvoření systému jejich členění do přehledného katalogu znaků.

Lesní krajina byla a dosud je vnímána jako důležitá součást naší krajiny a stává se čím dál častěji diskutovaným tématem. Vypovídá o tom i zvyšování podílu lesů, který po Národní inventarizaci lesů (NIL 3, 2016–2020), dle ÚHUL z roku 2024, dosáhl 37,1%. V historii byla lesní krajina vnímána různými způsoby, například jako přírodní, divoce žijící území určené fauně a flóře, do kterého lidská civilizace nevstupovala ať z důvodu strachu nebo respektu, v jiném směru či době byla lesní krajina vnímána jako území určené pro těžbu, a tedy prostor ke zbohatnutí díky surovinám, v tu chvíli šel přirozený respekt a úcta k lesu pryč. Naštěstí byly v historii i doby, kdy lesní krajina a lidská civilizace tvořily harmonickou vzájemně provázanou jednotku, ve které navzájem spolupracovaly. Všemi těmito způsoby byla lesní krajina utvářena a ovlivněna.

Do dnešní krajiny je propsáno mnoho různých přístupů a znaků naší kulturní historie. Mimo lesní krajinu se tyto znaky staly kulturními památkami, byly zařazeny do ucelených celků a vytvořily chráněná území různých velikostí a typů. V rámci odborných dokumentací jsou však kulturně historické hodnoty lesní krajiny vymezovány velmi zřídka. Lesy jsou z obecné ochrany přírody a krajiny významným krajinným prvkem, tedy územím chráněným ze zákona, ale jejich hodnota bývá zvyšována i dalšími úrovněmi ochrany, které jejich hodnotu zdůrazňují. Z legislativy bohužel nevyplývá jiná než obecná přírodní ochrana lesa, která však neobsahuje civilizační, kulturní a historické hodnoty, které les ukrývá, a tak v průběhu let tyto hodnoty chybí, zanikají či jsou pro neznalost cíleně ničeny. Větší pozornost těmto hodnotám, které si bezesporu zaslouží, je tak jedním z cílů tohoto článku.

2 Rešerše problematiky

V dnešní době je zpracováno k tématu kulturní a historické krajiny velké množství materiálů a publikací. Zabývá se jím mnoho autorů z různých univerzit a oborů jako jsou například Katedra urbanismu a územního plánování ČVUT v Praze, Lesnická a dřevařská fakulta Mendelovy univerzity v Brně, Fakulta životního prostředí a Fakulta lesnická a dřevařská ČZU v Praze. Kromě již zmiňované metodiky *Typologie historické kulturní krajiny České republiky* (Ehrlich a kol., 2020) se tématem zabývá článek Kulturní hodnoty lesní krajiny (Kupka, 2018) vydaný ve sborníku z konference Člověk, stavba a územní plánování 11. V článku autor zmiňuje, jak je lesní krajina vnímána a zároveň nastiňuje objevující se kulturní a historické znaky ve třech kategoriích kulturní krajiny. Na Lesnické a dřevařské fakultě Mendelovy univerzity v Brně byl v letech 2013–2016 zpracován projekt Starobylé výmladkové lesy, jejich výzkum a udržitelnost v kulturní krajině, na základě kterého vznikla certifikovaná metodika Starobylé výmladkové lesy - metodika inventarizace, evidence a péče (Maděra a kol., 2016) a mnoho dalších publikací jako například Lokality lesů výmladkového původu a jejich význam v kulturní krajině (Buček a Černušáková, 2014) nebo Historické prvky v lokalitách starobylých výmladkových lesů (Buček a Černušáková, 2016).

V rámci zpracovávaného projektu (NAKI II) *Identifikace a prezentace památkového potenciálu historické kulturní krajiny České republiky*, na kterém se spolupodílí členové katedry urbanismu a územního plánování Fakulty stavební ČVUT, vyšlo množství publikací a výstupů zabývajících se tématem historické kulturní krajiny, ale mimo jiné bylo jedno z témat Identifikace kulturně historických hodnot – Lesní krajina Křivoklátska (Kupka

a Vondráčková, 2019).

Les byl vždy zajímavým tématem, na které lze pohlížet z různých úhlů pohledu, a i z toho důvodu vyšlo k lesní tematice mnoho publikací. Lesu se věnoval již římský architekt a inženýr, žijící v prvním století př. n. l., Marcus Vitruvius Pollio, který ve svém díle *Deset knih o architektuře* zmiňoval, že lidé žili původně v lesích, jeskyních a na pastvinách porostlých stromy. Toto dílo bylo objeveno ve 14. století a od té doby vyšlo v mnoha vydáních, například v roce 1964 v Berlíně, v češtině vyšlo poprvé v roce 1953 v Praze a druhé vydání vyšlo v roce 1979 nebo v roce 2001 (Vitruvius Pollio a kol., 2001). Les byl podle Vitruvia pro člověka přirozeným prostředím a zrodila se v něm civilizace, kdy třením větví ve větru dle něj vznikl oheň. Důležitost lesů hodnotil i pro jeho vláhu a vodnatost jako funkce lesa již v pátém století př. n. l. i řecký lékař **Hippokrates** ve svém díle *O vzduchu, vodách a místech*, které v českém jazyce vyšlo například v roce 1993 pod nakladatelstvím Alberta (Hippokrates, 1993).

Důležitým jménem v tématu lesní krajiny je Jan Evangelista Chadt-Ševětínský (1860–1925), lesník a velmi aktivní autor, který je znám pro mimořádné úsilí ve studiu dějin lesnictví a množství odborných publikací. Byl přednášejícím na vysoké škole v Praze, často přispíval svými články do časopisů jako *Háj*, *České lesnické rozhledny*, *Lovecký obor* nebo *Les a lov*. Prvním spisem, který sepsal je *Průvodce do pralesa a na Boubín* (Chadt-Ševětínský, 1883). Mezi jeho nejvýznamnější knihy patří *Dějiny lesů v Čechách* (Chadt-Ševětínský, 1895), *Dějiny lesů a lesnictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, *Dějiny lovu a lovectví v Čechách na Moravě a ve Slezsku* (Chadt-Ševětínský, 1909), *České lesnické písemnictví* (Chadt-Ševětínský, 1910). Náš vztah ke krajině a také k neprostupným lesům zkoumá Simon Schama ve své knize *Krajina a paměť* (Schama, 2007), ve které si klade otázku, jakým způsobem krajina ovlivnila naši kulturu a představivost a jak byla přetvářena. K obecnému tématu o lesích vznikla kniha *České lesy v datech a číslech* (Simanov, 2016), ve které autor Vladimír Simanov řeší kromě ochrany přírody a osobitosti lesního hospodářství, také různé znaky vytvořené lidskou civilizací.

Neopomenutelnými zahraničními autory, kteří se svým dopadem na vnímání lesní krajiny propasli až do dnešní doby jsou Heinrich von Salisch a William Gilpin. Heinrich von Salisch, žijící v letech 1846–1920, byl německý lesník a politik, narozený i pohřbený v Polsku, jehož nejzásadnější dílo, které ovlivnilo lesní krajinu, byla publikace *Forsästhetik* (Salisch, 1885) vydaná následně jako *Forest Aesthetics* (Salisch, 2008). William Gilpin byl anglický autor, umělec a učitel, žijící v letech 1724–1804 a mezi jeho nejvýznamnější díla patří například obsáhlá kniha *Postřehy o lesní scénérii a pohledech na lesní krajinu* (Remarks on Forest Scenery and Other Woodland Views,) (Gilpin, 1791) nebo kniha *Gilpin's forest scenery* (Gilpin, 1879). Oba autoři, Salisch i Gilpin, byli ve své tvorbě zaměřeni na lesní krajinu z hlediska její estetické funkce a působení, které nám do dnešní doby přineslo mnoho zajímavých postřehů a názorů na funkci lesa v naší krajině. Dalším důležitým autorem byl Henry David Thoreau, americký filozof a přírodovědec, žijící v letech 1817–1862, jehož známým dílem je kniha *Walden aneb Život v lesích* (Thoreau, 1991), která byla poprvé vydána v roce 1854 bostonským nakladatelstvím Ticknor and Field a první české vydání vyšlo roku 1902.

Slovensko mělo do rozdělení republiky podobnou historii jako naše území, dnes má již tento samostatný stát svou legislativu a přístup k ochraně lesů. Lesy Slovenské republiky se inspirovaly vymezováním významných lokalit zařazovaných do seznamu UNESCO a vytvořily projekt Významných lesnických míst, které tvoří přírodní, stavební, technické a umělecké památky spojené s lesnickou historií. Tato místa jsou v krajině lesníky označována jednotnými informačními tabulemi a věnují jim zvýšenou pozornost. Projekt, který chrání dědictví v lesní krajině odstartovaly Lesy SR v roce 2007, kdy bylo vyhlášeno první významné lesnické místo Topoľčianky. Sám autor projektu Ján Mičovský zmiňuje, že tento systém (sít) vymezování míst pomáhá lesníkům, historikům i muzejníkům mnohem efektivněji vyhledávat, zkoumat, označovat, propagovat a chránit

tuto část lesního dědictví: „Projekt poskytuje velký prostor pro dlouhodobý systematický historický výzkum s budováním databáze a vede k rozšiřování památkového fondu“ (Mičovský, 2023).

Významnou lesnatostí a zároveň kvalitním systémem ochrany se pyšní například **ve Švédsku**, kde tvoří lesní půda přibližně 69% země, z toho 9% této plochy je chráněné (dle dat z roku 2018). Lesy byly po staletí nejdůležitějším přírodním zdrojem Švédska. Už v 17. století se hovoří o nedostatku lesů, v polovině 19. století dochází k rozmachu dřevařského průmyslu a v 19. století už byly lesy ve velmi špatném stavu, což mělo za následek vytvoření zákona o ochraně lesů, který vyšel v platnost v roce 1903 a je považován za první moderní legislativu na ochranu lesů na světě. Tento zákon přispěl k tomu, že je dnes největší zaznamenaná zalesněnost v historii, kterou však podpořila také intervence obyvatel, kteří vyjádřili zájem o obnovu lesů vytvořením neziskových spolků apod. O ochranu lesů, zejména v zachování biologické rozmanitosti, se zajímá organizace WWF, která se zároveň snaží tlačit švédskou politiku co do nových prepisů a nástrojů, které by ochranu posílily.

Obr. 1 – Důležitost lesní estetiky se promítala také do umění, jak je vidět na příkladu díla známého malíře Roelandta Saveryho *Lov na Jelena* (1610-1612) (Zdroj: sbirky.ngprague.cz)

V roce 2022 byla katedra urbanismu a územního plánování oslovena ke spolupráci s **Institutem česko-brazílské akademické spolupráce (INCBAC)** za účelem zapojení se do programu UNIGOU Remote, který se konal již druhým rokem. Jednalo se o distanční formu akademické stáže studentů z brazilských univerzit. Stáž trvala tři měsíce a pro téma lesní krajiny byly pro spolupráci vybrány dvě studentky ze Sao Paula v Brazílii. Jednalo se o studentku architektury a urbanismu a studentku přírodních věd a technologií, které dostaly stejné zadání obsahující několik otázek na téma aktuálního stavu ochrany a historie lesů v Brazílii. Výstupy přinesly zajímavé informace k přístupu ochrany lesů v Brazílii například, že v současné době tvoří lesy 58,5% plochy země a jsou členěny na 6 různých oblastí: Amazonie, Atlantický les, Caatinga, Cerrado, Pampa, Pantanal nebo, že jedním z neúčinnějších prostředků ochrany lesů je legislativa a často prováděný monitoring. Nový lesní zákoník má obrovský význam pro zachování původního vegetačního krytu na soukromých pozemcích, stanovuje procenta zákonných rezervací a ploch trvalé ochrany, které musí vlastník pozemku zachovat. Kromě ústavních zákonů existuje mnoho nástrojů, které pomáhají federální vládě a státům monitorovat nelegální těžbu dřeva a míru odlesňování. Velmi užitečnými nástroji jsou drony a satelity,

kteří se využívají v programech jako je Program monitorování odlesňování brazilské Amazonie neboli PRODES9, který řídí Národní institut pro kosmický výzkum (INPE). Cennost lesní krajiny, konkrétně například Atlantického tropického lesa (hodnotu tvoří zejména brazilské dřevo, červené barvy, jejíž pigment se používal jako přírodní barva na textil), byla podpořena vymezením chráněné oblasti s hlavním účelem ochrany starších lesů, které tvoří 12% původní, zbývající vegetace.

Lesní krajina je součástí většiny správních území obcí naší republiky a zasahuje tak do mnohých územně plánovacích nástrojů, jejichž druhy specifikuje stavební zákon č. 283/2021 Sb.: politika územního rozvoje; územně plánovací podklady, kterými jsou územní studie a územně analytické podklady (lesy jsou vymezovány zejména jako jevy 32 hranice přírodních lesních oblastí, 37a lesy, jejich kategorizace a vzdálenost 30 m od kraje lesa a 23a významné krajinné prvky, případně součástí jevů 11 urbanistické a krajinné hodnoty, 17a krajinný ráz, 17b krajina a krajinné okrsky); územně plánovací dokumentace, kterými jsou územní rozvojový plán, zásady územního rozvoje, územní plán a regulační plán; vymezení zastavěného území; územní opatření, kterými jsou územní opatření o stavební uzávěře a územní opatření o asanaci území.

Důležitým legislativním podkladem pro lesní krajinu je zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny. Pro ochranu cenných území jsou zákonem o ochraně přírody a krajiny vymezeny kategorie zvláště chráněných území, kterými jsou národní parky, chráněné krajinné oblasti, národní přírodní rezervace, přírodní rezervace, národní přírodní památky, přírodní památky. Tato území obsahují významné plochy lesů, zejména u velkoplošných zvláště chráněných územích, kterými jsou národní parky a chráněné krajinné oblasti. Co se týká řešení lesní krajiny, v těchto dokumentech se především zaměřuje na lesní ekosystémy a hospodaření v lesích, avšak například u Plánu péče o Národní park Podyjí je zaměřeno i na kulturní hodnotu lesů, což je nejkompaktnější pojetí lesní krajiny v prozkoumaných dokumentacích. Důležitým podkladem ucelujícím pohled z hlediska přírodní, kulturní i historické charakteristiky je **Preventivní hodnocení území krajinného rázu** pořizované pro území chráněných krajinných oblastí, ale také krajů a přírodních parků, a **Případové hodnocení krajinného rázu**, které se zpracovává pro posouzení vlivu konkrétního záměru na krajinný ráz a jeho konkrétní hodnoty v území.

V České republice fungují dva významné ústavy lesnického výzkumu, a to Ústav pro hospodářskou úpravu lesů a Výzkumný ústav lesního hospodářství a myslivosti. **Ústav pro hospodářskou úpravu lesů** působí jako odborná organizace Ministerstva zemědělství pro oblast lesnictví a myslivosti a působí pro celou republiku. Jednou z hlavních činností je provádění Národní inventarizace lesů a zároveň vede centrální databázi informací o lesích ČR, lesním hospodářství a myslivosti. Národní inventarizace lesů je zdrojem informací o stavu a vývoji našich lesů. **Výzkumný ústav lesního hospodářství a myslivosti** (dále VÚLHM) je veřejná výzkumná instituce, jejímž zřizovatelem je Ministerstvo zemědělství. Její hlavní činností je výzkum, experimentální vývoj a inovace, podporované z veřejných prostředků. Kromě samotných výzkumných projektů a publikační činnosti, má také bohatou vydavatelskou činnost, kdy vydává Zprávy lesnického výzkumu, Certifikované metodiky Lesnický průvodce, nebo neperiodické odborné publikace jako Významné osobnosti z historie VÚLHM, Sto let aplikované lesnické vědy a její přínosy praxi, Katalog asanačních metod nebo recenzovaný vědecký časopis Zprávy lesnického výzkumu.

V roce 2023 vyšel mimo jiné také památkový postup Péče o archeologické nemovitě a movité dědictví v krajině České republiky ohrožené těžbou lesa (Tomášek et al., 2023) vydaný Národním památkovým ústavem. Konkrétní znaky, které lze v lesní krajině identifikovat, se v tomto postupu přímo nevymezují, avšak některé zmíněné příklady archeologických hodnot a znaků slouží k inspiraci pro rozšíření katalogu lesních znaků.

3 Metodika

Metodika navazuje, tak jako téma článku, na *Typologii historické kulturní krajiny České republiky* (Ehrlich, 2020). Cíl, kterým je rozšířit jeden z typů krajin vymezených typologií, typ krajin obor a lesů, je naplňován v první řadě pomocí rešerší historické i současné literatury, jejím historickým vývojem, rešerší platné legislativy a zahraničních přístupů a dalších pramenů. Podkladem k identifikaci znaků jsou dochované mapové podklady například staré lesní mapy nebo archivní mapy (mapy stabilního katastru či vojenského mapování) a samozřejmě aktuální snímky leteckého snímkování, případně lidarové snímky (ZABAGED - Výškopis - DMR 5G) pro srovnání stavu území v různých obdobích. Písemné a mapové podklady byly doplněny osobními průzkumy různých typů lesních krajin v různých částech České republiky. Všechny poznatky a materiály byly po synchronizaci vyhodnoceny a začleněny do vytvořeného katalogu kulturně historických znaků lesní krajiny.

Katalog kulturně historických znaků lesní krajiny je rozdělen na dvě části: **znaky bezprostředně související s lesem** a **znaky bezprostředně s lesem nesouvisející**. První část tvořící znaky bezprostředně související s lesem je členěna na samostatné podkapitoly, které uskupují funkčně provázané znaky do **skupin/podtypů**. Každý z podtypů obsahuje: popis dané skupiny, charakteristické znaky a jejich vizuální projev, typ HIKK, příklady a ochrana (přírody a krajiny, kulturní a historická), fotodokumentaci.

Závěrem každého z podtypů je souhrnná tabulka příkladů jednotlivých znaků dané skupiny se čtyřmi sloupci systematicky klasifikující každý znak **dle typu historicko-kulturní krajiny, dle charakteru, důležitosti a četnosti**. Typ/kategorie historicko-kulturní krajiny (dále HIKK) vychází již z Evropské úmluvy o krajině z roku 2005. Samotné kategorie kulturních krajin stanovuje dokument Světové kulturní a přírodní dědictví UNESCO (Kučová, 2009), který člení **krajinu na organicky vyvinutou, komponovanou a asociativní**. Jelikož toto členění využívá i Typologie (Ehrlich, 2020) bylo zvoleno i pro zařazení vymezených znaků.

Klasifikace dle charakteru člení znaky na **topografické** (klasifikovány jako geografické prvky (znaky) tvořené terénem, povrchem Země jako reliéf, vodní prvky a další), **stavebně architektonické** (lidskou činností vytvořená stavební díla jako jsou například stavby domů, plotů, technických a dopravních objektů a dalších objektů), **vegetační** (klasifikovány jako prvky rostlinné pokrývky území jako jsou například stromy, keře a další), **ostatní** (nespecifikované znaky, které se nedají zařadit mezi topografické, stavebně architektonické a vegetační, například znaky vizuální jako průhledy, výhledy a podobně).

Klasifikace dle důležitosti a četnosti je inspirována klasifikací stanovenou v Metodickém postupu posouzení vlivu navrhované stavby, činnosti nebo změny využití území na krajinný ráz (metoda prostorové a charakterové diferenciace území) (Vorel a kol., 2004). Důležitostí rozumíme míru významu (hodnoty) znaku a jeho funkce v rámci daného podtypu. Do tohoto hodnocení významně vstupuje současný stav znaku. Pokud se znak nedochoval nebo jen velmi nepatrně, jeho význam pro dnešní krajinu daného typu nebude podstatný, i přesto, že ve své době podstatným byl. Svou důležitost však svým zánikem pro dané místo neztrácí, naopak je důležité si jeho význam v minulosti a vliv na krajinu-tvorbu místa připomínat. Pro **důležitost** se stanovuje stupnice, jejíž znaky jsou **podstatné** (znak, který rozhodujícím způsobem determinuje charakter daného podtypu), **spoluurčující** (znak, který významně spoluurčuje charakter daného podtypu), **doplňující** (znak, který doplňuje charakter daného podtypu). Četností rozumíme podíl množství znaků v rámci lesní krajiny neboli jak často se v lesní krajině na území ČR vyskytuje daný znak. Pro tuto klasifikaci se stanovuje rozdělení na znaky **ojedinělé, méně časté znaky časté**. Klasifikaci významu a četnosti je však nutné brát jako subjektivní hodnocení, které vychází z odborné zkušenosti posuzovatele a odpovídá individualitě jednotlivého znaku, jeho významu, historie a dochovanosti vůči krajině daného místa.

Metoda byla pro rozšíření znaků konkrétních typů krajín aplikována na vybraných modelových územích. Při práci nad modelovými územími byly použity dva webové portály: Ústřední seznam kulturních památek, památkový katalog vytvořený Národním památkovým ústavem a Ústřední seznam ochrany přírody vytvořený Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR. Pro bližší poznání konkrétních území a pro rozšíření znaků byly dále použity informace k historii daného místa na stránkách obcí či dotčených organizací, lidarové snímky, výstupy a poznatky z osobního průzkumu území a místními odborníky či pamětníky.

4 Výsledky – Katalog kulturně historických znaků lesní krajiny

4.1 Znaky bezprostředně související s lesem

Jednotlivé znaky jsou uskupeny do činností/funkcí lesa, které byly s lesem významně spojeny. Tyto funkce ke svému fungování les přímo potřebovaly a byly v něm záměrně umístěny. Funkce jsou členěny na podtypy, které rozšiřují typ 15 krajina obor a lesů *Typologie historické kulturní krajiny ČR* (Ehrlich, 2020). Členění na tyto podtypy umožňuje uchopení témat, která lze v budoucnu dále detailněji rozpracovat, jelikož mnohdy se jedná o témata velmi široká. Znaky se však napříč vymezenými podtypy mnohdy prolínají a jsou zařaditelné do více z nich, i z toho důvodu jsou podtypy uchopeny obecnější formou, která popisuje jejich zásadní funkce, důležité znaky a poskytuje rezervy pro další dosud nespecifikované znaky a činnosti. Vymezeny jsou následující podtypy:

- Les jako útočiště
- Chov a lov
- Lesní hospodářství (pěstování, těžba a zpracování dřeva)
- Doprava dřeva a dalších surovin
- Další lesní řemesla
- Lesní správa
- Klid, oddych a rekreace (Les jako estetický prvek)
- Les jako asociace/symbol

Každému z podtypů je věnován katalogový list, kde je specifikován jeho popis, případně vývoj, jeho charakteristické znaky a vizuální projevy, typ historicko-kulturní krajiny, příklady a ochrana, fotodokumentace a přehledová souhrnná tabulka znaků. Jelikož je katalog obsáhlý a rozsah příspěvku nedisponuje takovou šíří, je jako příklad uveden podtyp **Chov a lov**:

Popis:

Krajina uzpůsobená pro chov a lov zvěře v lesní krajině, zahrnuje například obory a bažantnice, ale například také sokolnictví. Zajímavou knihou, která udává ucelený obraz vývoje obor, je dílo Davida Tuma *Zlatý věk obor s podtitulem Z historie obornictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* (Tuma, 2018). Lesy byly již od pradávna místem, kde se nacházelo velké množství zvěře, která zde nacházela úkryt, místo pro život a obživu. Čím více se samozřejmě zvětšoval počet lidí na zemi, zvětšoval se i hlad a potřeba jeho zajištění. Les se tak stal místem nejen lovu, ale následně i řízeného chovu, který se koncentroval do vyhrazených míst. Jako takovýto zalesněný ohrazený prostor sloužící k chovu a lovu zvěře jsou obecně chápány obory. Definice pojmu „obora“ však nebyla vždy jednoznačná, a i jeho význam prošel v minulosti změnami. Jednalo se o místa určená k chovu koní, skotu, ale také sem patřily sady nebo zahrady. Části obor nebo obory pro chov určitého druhu zvěře se vyznačovaly specifickými názvy jako například bažantnice (pro chov bažantů), zaječnický (pro chov zajíců), zvěřince (pro chov exotické zvěře). Bažantnice jsou, dle Lesního naučného slovníku z roku 1994, objekty sloužící k intenzivnímu chovu a komorování bažantů. Rozlišují se podle charakteru prostředí na lesní a remízkové

soustavy. Obě soustavy tvoří základní lesní celek a další doplňující remízy.

První písemné zmínky o zařizování obor na našem území sahají až do druhé poloviny 13. století. Velký rozmach obornictví přišel mezi 15. a 17. stoletím, od 16. století se místa obor v českých zemích označují německým názvem Thiergarten (Tiergarten), bažantnice jako Fäsangarten. Obory se v tomto období staly významných krajinotvorným prvkem, byly utvořeny plochami luk, případně menšími políčky, porosty pro pastvu a úkryt zvěře, vodními toky, rybníky, alejemi lemujícími cestní sítí, solitérními stromy, mysliveckými zařízeními a loveckými stavbami. V novověkých dobách jsou obory často chápány jako krajinářský park, ve kterém jsou zdůrazněny přírodní i kulturní dominanty, průhledy přes louky a vodní toky. Důležité jsou také soustavy rybníků a staré porosty s přechodem v parkový les. Z uchopení obor je zřetelné, že záměrem budování obor byl nejen chov a lov zvěře, ale také snaha vytvořit esteticky hodnotné prostředí působící na člověka nejen v rámci lovu, ale i během návštěv prostoru. V českých zemích se zvěř začala uzavírat do obor již během středověku. Konkrétně se takto soustřeďovala zvěř spárkatá (jelení, dančí, černá, mufloní, srnčí), později i zvěř exotická, doplněná o drobnou zvěř (králík divoký, bažant). Obory je možné rozlišovat podle toho, zda byly určeny k lovu zvěře, chovu zvěře nebo k prezentaci zvířat (většinou jako součást větších areálů zámeckých zahrad a zámků). V okrasných zahradách nebyla chována zvířata prioritně jako lovná, ale byla chována i z důvodů symbolologie, například vysoká zvěř jako symbol společenského postavení majitele, králík jako symbol plodnosti apod. Rozvržení obor ovlivňoval také způsob lovu, ve středověku byla oblíbená jezdecká štvanice, od konce 14. století se objevují zmínky o tenatech (sítích) k nahanění a lovu zvěře, ve 14. století se také začala používat kuše (samostříl) a v druhé polovině 15. století ji nahradily palné lovecké zbraně. Tzv. německý způsob honu (uzavřený neboli obstavený plachtový hon) využíval plachty, sítě, zradidla a jiné pomůcky k nahanění ze širokého okolí do dřevěných komor nebo ohrad a ta pak byla vypouštěna do plachtami vymezeného prostoru. Lovci pak na zvěř stříleli z altánků, vozů či balkonů loveckých zámků. Podobně fungoval i hon vodní, při němž byla zvěř nahnána do vody. V 17. století se dostává do českých zemí také francouzský parforsní hon, který představoval hon s přísnými pravidly, například se smluvenými zvukovými signály, kdy se vybral nejlepší kus zvěře, který se dopravil v bedně na místo určené pro parforsní hon, při kterém se však zvěř zpravidla nestřílela, ale jednalo se o tzv. štvanici, při které měla zvěř možnost uniknout. Lovci se rozdělovali na pěší a jezdce, kteří začali využívat jako pomocníky psy. Jezdcům pomáhaly při honu jednotlivé průseky, které umožňovaly bezpečnou jízdu i několika jezdců vedle sebe, sbíhající se na volná prostranství, tzv. dostaveníčka. V 19. století byl v českých zemích nejvíce používán hon anglický, který byl obdobný jako hon parforsní, ale nevyžadoval pravidelné členění lesních porostů a vznikl v důsledku nedostatku zvěře, jednalo se tak o štvanici na lišku nebo zajíce v přehledném terénu. Protikladem se stal italský a španělský způsob honu, ve kterých byl důraz na velkolepost a estetičnost, na našem území však není známo jejich užití (Tuma, 2018). Mimo řízené obornictví jako takové také pastýři svá stáda vyháněli na pastvu zejména do dubových a bukových lesů. Zde bylo možné je přikrmovat (zejména vepřový dobytek) žaludy a bukvicemi, kořínky a houbami.

Charakteristické znaky a jejich vizuální projevy:

- Lovecké pavilony, loggie (casino, salla terrena), gloriety (Lusthaus, altán) a další
- Lovecké zámečky (letohrádky)
- Myslivny, hájovny
- Otevřené enklávy v lesních komplexech – vizuálně vnímané jako ohraničené plochy luk lesními porosty, většinou doplněné komponovanými průhledy
- Kompoziční a pohledové osy a další prostorové vazby
- Stavební (architektonické) dominanty v průhledech

- Komponovaná stromořadí a aleje
- Lesní průseky
- Další komponovaná zeleň (např. quinkunx)
- Vodní prvky jako jsou vodní toky, studánky, kaskády rybníků apod.
- Ohradní/oborová zeď nebo kamenné oplocení
- Brány (pilířové), bašty
- Lesní krmelce
- Posedy
- Budova bažantnice
- Bažantí komory (objekty pro přezimování bažantů)
- Remízky
- Různé terénní úpravy
- Úkryty při lovu zvěře
- Poplužní dvory
- A další

Vizuálně se tento podtyp projevuje v lesní krajině v hlavní řadě pomocí dochovaných stavebních znaků nebo jejich reliktnů, jimiž jsou například lovecké zámečky, pavilony, loggie, myslivny a hájovny doplněné o jasné ohraničení prostoru ohradními/oborovými zdmi s branami a baštami. Při pohledech z krajiny vně tento podtyp se krajina chovu a lovu projevuje zejména jako celistvá lesní plocha se zřetelnými hranicemi, mnohdy zvýrazněnými zmíněnými zdmi, pokud jsou dochované. Při pohledech z leteckých snímků tyto krajiny výrazně definují komponované osy, které mnohdy vytváří trojzubce nebo hvězdice, v jejímž středu je umístěna stavební dominanta zámečku, pavilony apod. Zároveň se při leteckých a dálkových pohledech projevují také další vizuální a kompoziční vazby nejen mezi budovami samotných loveckých krajin, ale také mezi tímto podtypem krajiny a jinou důležitou stavbou, sídlem či významným vrcholem v okolí. Tyto prostorové a pohledové vazby, zejména mezi stavbami v lovecké krajině, jsou vizuálně dominantní také uvnitř samotných obor, kdy se projevují jako přímé rovné průseky lesními plochami zakončenými stavební dominantou nebo otevřeným prostorem, případně obojím. Méně výrazné jsou pak doplňující znaky této krajiny jako například posedy, různé terénní úpravy, bažantí komory, další drobnější úkryty při lovu zvěře. I přesto, že poplužní dvory mohou být vizuálně výrazným znakem, pro daný podtyp nejsou hlavním, významným, jelikož byly budovány i mimo lesní krajiny a jsou tak pouze doplňujícím znakem.

Typ HIKK:

- komponovaná krajina
- organicky vyvinutá

Příklady a ochrana (přírody a krajiny, kulturní a historická):

- Obora Kralice u Náměště nad Oslavou neboli Náměšťská obora (kulturní památka – obora s letohrádkem a Střelnicí)
- Zámecký park Schönwald neboli obora Jinošov (kulturní památka)
- Horšovská obora (kulturní památka)
- Sedlická obora jako příklad barokní obory s geometrickou radiální organizací loveckých průseků, která se stala z části krajinářským parkem
- Lánská obora (kulturní památka – zámek s kostelem a parkem)
- Lánská obora na Křivoklátsku – německý (uzavřený) způsob honu
- Stará obora u Hluboké nad Vltavou – vodní způsob honu
- Obora Jemčina – parforsní způsob honu, navržená krajinná památková zóna
- Obora u zámku Kozel – parforsní způsob honu
- Netolická obora (ochranné pásmo nemovité kulturní památky letohrádku Kratochvíle, kulturní památka – mohylové pohřebiště)

- Obora s rybníkem a cestami Hukvaldy – založená v letech 1565–1572 (součást nemovité kulturní památky zříceniny hradu Hukvaldy)

Pod pojmem obora lze v seznamu nemovitých kulturních památek nalézt 51 výsledků, a sice celkem pět pod pojmem obora (chránící oboru jako areál), 17 výsledků obsahuje oboru v rámci areálu hradu, zámku nebo hradiště a dva výsledky ukrývají ochranu obory pod pojmem tvrziště. Bažantnice jako samostatný prvek není aktuálně chráněna žádná. Chráněny jsou však její prvky jako brána bývalé bažantnice u Mikulova. Památková ochrana sice necílí přímo na ochranu bažantnic samostatně, ale vymezuje ochranu na areály zámků, hradů apod., jejichž součástí bažantnice bývaly nebo dodnes jsou (jde zejména o barokní zámek v Miloticích, hospodářské zázemí hradu Grabštejn, květnou zahradu v Kroměříži, tvrz Košátky, zámek Bolechovice, zámek Smečno, zámek Kunratice, zámek Chroustovice, zámek Lešná, zámek Nový, Venkovský zámek Červený Dvůr). Bývalé bažantnice byly identifikovány v návaznosti na vymezené památky jako Městský dům Nové Dvory. Kromě zámků a hradů jsou bažantnice součástí ochrany Krajině památkové zóny Náměšťsko nebo Novohradsko. Chráněny jsou také dvě kulturní památky s názvem Bažantnice: Lovecký zámeček Bažantnice a hranice u Vínově-Bažantnice. Přírodní hodnoty zastupuje Přírodní rezervace Bažantnice.

Fotodokumentace:

Obr. 2 – Lovecká chata Hubertka v Hukvaldské oboře s dochovaným majestátním stromem
(Zdroj: autor, 2024)

Obr. 3 – Pohled na Sedlickou oboru se zřetelnou hvězdicí průseků od jihovýchodu (Zdroj: Jaromír Mandák (DronaVision), 2019)

Znak, skupina znaků	Typ HIKK (komponovaná, organicky vyvinutá, asociativní)	Charakter (topografický, stavebně arch., vegetační, ostatní)	Důležitost (podstatný, spoluurčující, doplňující)	Důležitost (podstatný, spoluurčující, doplňující)
Lovecké pavilony, loggie (casino, sala terrena), gloriety (Lusthaus, altán) a další	komponovaná	stavebně-arch.	podstatný	ojedinelý
Lovecké zámečky (letohrádky)	komponovaná	stavebně-arch.	podstatný	ojedinelý
Myslivny, hájovny	komponovaná / organicky vyvinutá	stavebně-arch.	spoluurčující	méně častý
Otevřené enklávy v lesních komplexech	komponovaná / organicky vyvinutá	ostatní	spoluurčující / doplňující	méně častý
Kompoziční a pohledové osy a další prostorové vazby	komponovaná	ostatní	spoluurčující	ojedinelý / méně častý
Stavební (architektonické) dominanty v průhledech	komponovaná	stavebně-arch.	podstatný	ojedinelý
Komponovaná stromořadí a aleje	komponovaná	vegetační	podstatný / spoluurčující	méně častý
Lesní průseky	komponovaná	ostatní	podstatný / spoluurčující	častý
Další komponovaná zeleň (např. quinkunx)	komponovaná	vegetační	spoluurčující	ojedinelý / méně častý
Vodní prvky jako jsou vodní toky, studánky, kaskády rybníků apod.	komponovaná / organicky vyvinutá	topografický	spoluurčující / doplňující	častý
Ohradní/oborová zeď nebo kamenné oplocení	komponovaná / organicky vyvinutá	stavebně-arch.	podstatný / spoluurčující	ojedinelý / méně častý
Brány (pilířové), bašty	komponovaná / organicky vyvinutá	stavebně-arch.	podstatný / spoluurčující	ojedinelý
Lesní krmelce (historické)	komponovaná / organicky vyvinutá	stavebně-arch.	spoluurčující / doplňující	častý
Posedy	komponovaná / organicky vyvinutá	stavebně-arch.	spoluurčující / doplňující	častý
Budova bažantnice	komponovaná / organicky vyvinutá	stavebně-arch.	podstatný	ojedinelý / méně častý
Bažantí komory	komponovaná / organicky vyvinutá	stavebně-arch.	podstatný / spoluurčující	ojedinelý / méně častý
Remízky	komponovaná / organicky vyvinutá	vegetační	doplňující	častý
Různé terénní úpravy	organicky vyvinutá	topografický / vegetační	doplňující	méně častý / častý
Úkryty při lovu zvěře	organicky vyvinutá	stavebně-arch.	doplňující	ojedinelý / méně častý
Poplužní dvůr	komponovaná / organicky vyvinutá	stavebně-arch.	doplňující	méně častý / častý

Tab. 1 Příklad tabulky vymezující znaky podtypu Chov a lov a jejich klasifikace

Les jako útočiště

Charakteristické znaky a jejich vizuální projevy:

Poustevní jako různé formy obydlí poustevníků na odlehlejších, opouštěných místech (např. kaple, jeskyně, dřevěné chatrče, skalky obydlí, doprovodné cesty, studánky)

Poutní místa a areály, klížové cesty

Kaple

Jeskyně

Dřevěné chatrče

Skalky obydlí, skalky sklepy

Tvrze, skalky hrady, skalky kaple

Skalky cisterny, lochy

Lávky, schůdky, průchody pro přemostění roklí apod.

Skalky sochy, skalky reliéfy

Jeskyně

Hraniční stromy

Hraniční kameny, staré hraničníky, trojezníky

Celnice, objekty pohraniční stráže

Pohraniční hvozdy

Dochované přásky

Trampek osady (přírodní a umělé objekty s romantickou asociací na zahraniční lokalitu, pomníky osobnostem hnutí, kulturní objekty osad odkazující na zahraniční inspiraci jako totemy, památníky, vyhlídky, plochy, objekty a zařízení v blízkosti turisticky a rekreačně exponovaných území, typomna spojená s rekreačními aktivitami, jména spojená s osobnostmi hnutí, upomínající na zahraniční lokalitu)

Rasovny (pohodnice)

A další

Další lesní řemesla

Charakteristické znaky a jejich vizuální projevy:

Uhlířství: milířové (uhlířské) plošiny, milířové pece (z části obezděny milíř), jámy, zahloubená ohniště, osady a navazující

Vápenictví: vápenné pece, milíř

Kolomaznictví: kolomazné pece, pece pro získávání dehtu a další

Dehtářství: dehtářské jámy, milíř s nálevkovitou jámou a dehtářské velké ploché kameny s odtokovými žlábkami

Koptářství: koptářské koptářské pece s kouřovými kanály, komory

Sírkárny: objekty pro výrobu sírek, fosforu, flusárny pro barvení písků na škrtači plošky, dřevěné pro zachytávání plaveného dříví a další

Smolářství: smolárny, smolové hutě (pece, destilační soupravy a další), liziny, oklínky, sběrné nádoby na stromech

Sklařství: osady a jejich pozůstatky jako valy, kamenné zdi, sklepy, historické cesty, ovocná stromořadí podél cest, studny, kalinační pece, sklady materiálů a další

Kulturně modifikované stromy – po odběru pryskyřice, pozůstatky lizín, po loupění, bříte – dutiny upravené jilem, dmy, dřevem

Potáři: drasárny (flusárny), kalinační pece, flusárenské kádě a vypouštěcí otvory, konve zapuštěné v zemi, korýtka, sběrné kádě, odpařovací kotle a další

Papírny: objekty k výrobě papíru, sušárny, vodní elektrárny, mlýny a další

Trilistovny/trilistárny, tříšlenky, drobné stavby na sušení kůry

Železářství: vodní díla, vysoké pece na tavení železa, hutě, hamy, poháněné vodou, sklady dřevěného uhlí, studny apod.

A další

Doprava dřeva a dalších surovin

Charakteristické znaky a jejich vizuální projevy:

Plavební kanály a jejich součástí jako jsou vstupní portály, skluzby na dřevo, akvadukty, tunely, vzdouvací stavidla, vodní nádrže/rezervoáry (švele, klauzy) pro akumulaci vody a následně zvyšování průtoku vody, a další

Boží muka, pomníky, kaple a jiná drobná sakrální architektura upomínající stavitele plavebního kanálu a jiných osobností s ním spojených

Sáňové kameny (klasterteiny) bývají osazeny v pravidelných vzdálenostech (například 200 sáhů) podél plavebních kanálů a cest

Vorářství: skuziště, skladiště, překladiště, vaziště, plavecké osady, plavecké hospody a další

Úvozové cesty s doprovodnou zelení (stromořadí, aleje), skládané kamenné pokryté cesty, náspý a zářezové cesty

Železniční trať a jejich součástí jako jsou vlečky, gravitační dráhy, tunely, náspý, zářezové cesty

Nákladní lanové dráhy a její součástí jako samotné lanové dráhy (visuté, koleje) s nákladními vozíky, tažnou větví, podpěrami a přechody, koncové stanice, náspýky

Celnice, objekty pohraniční stráže

A další

Lesní hospodářství (pěstování, těžba a zpracování dřeva)

Charakteristické znaky a jejich vizuální projevy:

Znaky výmladkových lesů: výmladkové pařezy s výmladky, pařezy hlavy s výmladky, hlavaté stromy, doupsné stromy, dendroreimy (stromové dutiny), výskyt pravých lesních druhů rostlin, světlení a ekotonová společenstva okrajů, historické prvky Chybal Nenalezen zdroj odkazů, výmladkové polykormony, výstavky

Dřevařské osady a jejich pozůstatky (valy, kamenné zdi, sklepy, historické cesty, ovocná stromořadí podél cest, prameny a studny a další)

Pily, překladiště, skladiště

Drobná sakrální architektura pro připomínku historických událostí spojených s lesním hospodářstvím (křížky, pomníky dřevařů a zaniklých dřevařských osad a další)

Staré cesty a stezky

Hraniční přikopy a valy

Hraniční kameny

Hraniční stromy

Pohraniční hvozdy

A další

Lesní správa

Charakteristické znaky a jejich vizuální projevy:

Objekty správy lesa: lesovny, hájovny, fořtovny, myslivny, lesní úřady

Stromořadí podél cest k objektům lesní správy

Kmence (historické), posedy

Doprovodné, příjezdové cesty

Kompoziční a pohledové osy a vazby

A další

Klid, oddych a rekreace (les jako estetický prvek)

Charakteristické znaky a jejich vizuální projevy:

Lesní lázně (lesní promenády, studánky, léčivé prameny, lázeňské objekty pro léčbu a rekreaci, kapličky, křížky a další drobná sakrální architektura)

Arborea

Přírodní lesy a lesoparky (komponovaná zeleň a lesní cesty doplněné o místa pro odpočinek a rekreaci, boskety apod.)

Lesní divadla

Lesní hřbitovy (náhroby, komponované cesty, komponovaná zeleň, terasy, hřbitovní kaple a další)

Mohylníky (muldy v lese, kamenné cnosy, na zemětřivostních plochách se dodnes projevují jako remízky, lesní plochy)

Skalky reliéfy, sochy

Lesní bojště, případně doplněné o pomníky, křížky, válečné hroby a jiné upomínky bitev v lesních plochách

Poustevní, kůrové boudy, lovecké chaty apod. jako kompoziční, estetické záležitosti

A další

Les jako asociace/symbol

Charakteristické znaky a jejich vizuální projevy:

Odkazy na historické události-partyzánské, poutnické a dřevařské pomníky, křížky apod.

Zvonice, kaple, případně kostely v návaznosti na hřbitov, poustevníka, původní osadu apod.

Lovecké zámečky, případně kláštery umístované do lesů za účelem klidu, ušetrání a obklopením přírodou

Poustevní, poustevnícké soubory

Další poutní místa a areály

Poutní, klížové cesty

Lesní bojště

Významné solitérní stromy (památné stromy)

Sochy, kameny, upomínkové cedule a jiné odkazy

Trampek osady (přírodní a umělé objekty s romantickou asociací na zahraniční lokalitu, pomníky osobnostem hnutí, kulturní objekty osad odkazující na zahraniční inspiraci jako totemy, památníky, vyhlídky, plochy, objekty a zařízení v blízkosti turisticky a rekreačně exponovaných území, typomna spojená s rekreačními aktivitami, jména spojená s osobnostmi hnutí, upomínající na zahraniční lokalitu Chybal Nenalezen zdroj odkazů.)

Významná rozcestí

Studánky

Jeskyně

A další

Obr. 4 – Přehled znaků ostatních podtypů katalogu

4.2 Znak bezprostředně s lesem nesouvisející

Mimo vymezené podtypy, které byly s lesem úzce spojeny a les ve své době ke svému umístění potřebovaly, lze dnes v lesní krajině identifikovat i další znaky, které také dokládají kulturně historický podpis místa, na les však nebyly přímo vázány a ke své funkci jej nepotřebovaly. Les jim však v určité době mohl poskytnout ochranu a izolaci před nepříznivými klimatickými podmínkami (degradací větry, deštěm apod.), dopadem lidské činnosti, změnami ve využívání území a podobně, které by vedly k jejich devastaci a zániku.

Na pomezí těchto dvou skupin (kapitola 4.1. a 4.2.) je **těžba dalších surovin**. Les byl sice jako stavbami nedotčené území zdrojem dalších surovin, zároveň byl zdrojem dřeva a uhlí, které se pro těžbu samotnou používalo, nebyl však pro umístění těžby nutnou podmínkou a těžba probíhala i mimo lesní krajinu. Jednalo se zejména o těžbu kamene, písku, povrchovou těžbu hlíny, rašeliny, těžbu vápence, zlata, stříbra a dalších surovin. Tato těžba je v dnešní krajině identifikována pomocí následujících znaků: pískovny, hliniště, kamenolomy, vápenky (šachtové pece, kamenné věže atd.), soustavy vodních nádrží, vodní kanály, kamenné stoly pro jímání a svod vody k důlním dílům, rýžoviště zlata (sejpy, jámy, strouhy apod.), militární zákopy a valy, těžební haldy, podzemní chodby, úkryty (lochy), štoly, sklepy, obilné jámy, propadliště po těžbě a mnohé další. Jako příklady lze uvést těžbu cínu ve Slavkovském lese s Komářimi rybníky, Puškařovskou a Dlouhou stokou nebo těžbu zlata s příměsí stříbra a palladia v Bártově lese u Sklenářovic.

Obr. 5 – Bártův les u Sklenářovic, místo s nerozsáhlými pozůstatky těžby zlata z 16. století v Krkonoších (Zdroj: autor, 2023)

Dále se jedná zejména o **archeologické hodnoty**, kdy přilehlý les fungoval jako pastva pro dobytek, zásoba dřeva na otop, pro sběr plodů, ale také jako ochrana před nepříznivými vlivy počasí. Mnohé archeologické lokality jsou zmapované a zanesené do památkového katalogu jako areály nebo místa kulturních památek, prozkoumanost je však v lesích celkově velmi malá. Konkrétně lze identifikovat následující archeologické znaky: hradiště, keltská oppida, valy, mohylová i plochá pohřebiště, těžební jámy, neopevněná sídliště; zříceniny hradů, zaniklé středověké vesnice, středověké plužiny a další; agrární valy, pozůstatky mezí, selských cest; kamenné valy, terasy, zídky; plužiny a agrární stavby (terasy, meze, agrární valy, kamenice, hromadnice, meliorace, agrární příkopy a další). Většinou jsou tyto znaky tvořeny výraznými antropogenními tvary reliéfu. Mezi archeologické dochované znaky patří také mohylová pohřebiště, která lze identifikovat pomocí samotných mohylníků, mohylových náspů apod. Mnoho jich bylo poničeno zemědělskou činností, ale některé lesy však tyto jevy ochránily a stále

je ukrývat. Konkrétně lze zmínit žárový mohylník z období popelnicových polí, kultury lužické (1300–800 př. n. l.) nebo mohylník „Štrejnův les“ v obci Chlumec z doby bronzové a halštatské. Celkově je na našem území 250 objektů a areálů s ochranou kulturní památky.

Další skupinou jsou **církevní stavby a drobná sakrální architektura**. Drobnou sakrální architekturu reprezentují například křížky, malé kapličky nebo také smírčí kameny (kamenné kříže a křížové kameny), na Moravě spojované s cyrilometodějskou tradicí. Smírčí kameny (ploché, zhruba 1 m vysoké kameny s vytesaným křížem či ve tvaru kříže) byly ve středověku umísťovány na místa hrdelních zločinů (Buček, 2000). Na tato místa navazují také křížové a poutní cesty s doprovodnými prvky, které mnohdy procházely lesy, nebyla to však nutná podmínka pro jejich vymezení, dodnes tyto cesty doprovází stromové aleje, stromořadí nebo i celé lesní pásy a plochy, spíše jde ale o prvek doprovodný nebo ochranně izolační.

Taktéž jde o **stavby a areály hradů a zámků**, které jsou dnes ve velké míře obklopeny lesy, avšak v historii tomu tak tradičně nebylo. Hrad a zámek byly místy, které díky svému opevnění a strážní udržovaly areál v bezpečí před vnějšími atakami. Pro tento účel bylo nutné udržovat kolem opevnění otevřenou krajinu s dalekými výhledy, které umožňovaly včas zachytit, odklonit nebo zneškodnit přibližující se nebezpečí. Dnes jsou tyto stavby typickými příklady, které les pro svou funkci a umístění nepotřeboval, ale nyní les tvoří jejich vnější ochranu nejen před klimatickými vlivy.

Hraniční přechody tvořící nejen samotné stavby celnic, hraniční mosty, hraniční kameny a další prvky utvářející zemské hranice jsou dalšími znaky, které dnes lze v lesích nalézt, avšak ani u těchto prvků nebyla nutnost umísťování v lesích, mimo pohraniční hvozdy, které jsou součástí předchozí kapitoly. Hraničních kamenů je v ČR jako kulturní památka chráněno celkem 81. Funkcí hraničních přechodů byla vždy nejen kontrola přechodu osob, surovin a materiálů, ale také ochrana a obrana území, kterou dodnes tvoří pohraniční opevnění – liniová, pevnosti, řopíky apod. Taktéž tyto prvky lze v dnešní době nalézt v lesích pohraničí České republiky, avšak ve své době byl důležitý výhled a přehlednost pro ochranu území, mnohdy byly pevnosti navzájem umísťovány na dohled, lesní krajina tak opět nebyla nutností jejich umístění, ale pouze případným doplňkem.

Obr. 6 – Zřícenina větrného mlýna holandského typu na vrchu Větrák u obce Radvanov v Jižních Čechách (Zdroj: autor, 2017)

Další širší skupinou jsou **znaky spojené s vodním hospodářstvím**, jako je rybníkářství (dochované rybníky či jejich hráze), vodní cesty, kanály, stoky pro zásobování sídel pitnou vodou, plavení dřeva, přepouštěcí kanály a další. Pro příklad lze uvést například Zlatou nebo Krčínovu stoku. Samozřejmě je nutné zmínit také vodní mlýny

spolu s mlýnskými náhody, ale také mlýny větrné, které dnes již většinou nefungují, ale zachovala se mnohdy jejich torza, která své dochovanosti vděčí zejména lesům, které je v době, kdy přestaly fungovat, obklopily a chránily před větrnou erozí, například zřícenina větrného mlýna Radvanov (bez ochrany), větrný mlýn Budišov (kulturní památka), větrný mlýn Růžová (kulturní památka).

Poslední širší skupinou je **dopravní infrastruktura**, kterou tvořily kočárové cesty, selské cesty, úvozové cesty, železniční tratě nebo vodní cesty (kanály, stoly) zmíněné v předešlém odstavci, a další. Cesty lze v lesní krajině identifikovat pomocí starých stromů, stromořadí podél dochovaných nebo zaniklých cest, historických kamenných skládaných cest, kamenných mostků, úvozů, náspů železnic apod.

5 Diskuze

V rámci vymezených podtypů dochází v katalogu k prolínání funkcí i znaků, některé z nich lze zařadit do dvou či více podtypů. I přesto, že byl v průběhu práce vymezen dosud nejoptimálnější klíč pro rozřazení znaků, je zajištěno možnost, při rozšíření dalších funkcí a znaků nebo celých podtypů, rozčlenit podtypy jiným způsobem, například více detailněji co se týká samostatných funkcí apod. Velmi zajímavé se do každého podtypu promítla závěrečná souhrnná tabulka znaků a jejich hodnocení, při které se ukázalo, že toto hodnocení je nejen subjektivní, ale velmi individuální pro každý samotný identifikovaný znak. Z hodnocení tabulek vyplynulo, že znaky nelze obecně uchopit a přesně specifikovat bez znalosti zasazení do krajiny a dalších okolností. Zároveň je tedy otázkou, zda jsou tyto tabulky potřebné k celistvosti katalogu, avšak mohou být ukázkou a příkladem významnosti a četnosti určitých znaků v naší krajině, což může pomoci k ujasnění důležitosti každého identifikovaného znaku, a případně a způsobu jeho ochrany.

Výsledkem práce je otevřený systém, který je možno stále průběžně doplňovat např. při analýzách jednotlivých území, zkoumání lesních řemesel a dalších lesních funkcí apod. Je možné jej rozšířit nejen o nové charakteristické znaky, ale i o nové podtypy.

Co se týká ochrany ať už přírodních nebo kulturně historických hodnot lesní krajiny, je otázkou, jak moc jejich vymezení a zanesení hodnoty do památkového katalogu nebo ústředního seznamu ochrany přírody ovlivňuje jejich dochovanost a stav. Získáním ochrany může, ale také nemusí, dojít k zajištění lepší péče o samotnou hodnotu. I hodnota opatřená ochranou může chátrat kvůli nedostatku péče, pokud její majitel nedisponuje zájmem o její zachování v co největším rozsahu, ale naopak hodnota bez ochrany může být ve velmi dobrém dochovaném stavu v důsledku zájmu majitele o historii a stav konkrétní hodnoty. Z toho vyplývá, že jde vždy o konkrétní místo, majitele a o zájem zachování, opatření ochrany konkrétní hodnoty však může mnohdy dopomoci k dosažení na finanční prostředky pro péči nebo obnovu hodnoty.

Pro identifikaci dalších kulturně historických lesních hodnot a rozšíření katalogu by mohly být prozkoumány různé lokality České republiky jako například krajina Netolicka, CHKO Křivoklátsko, Brdy, Kokořínsko – Máchův kraj a mnohé další. Pro výběr dalších lokalit pro rozšíření katalogu je však důležité, aby se vymezily lokality v různých částech republiky a nejlépe i různé dochovanosti a původních funkcí, aby mohly být nalezeny nové, prozatím nespecifikované lesní hodnoty. Zpracovávání dalších lokalit pro získávání nových informací a rozšiřování katalogu o další lesní znaky je zajištěno směrem dalšího výzkumu týkajícího se tohoto tématu.

Katalog a vymezené lesní znaky mohou sloužit jako podklad pro územně analytické podklady i územně plánovací dokumentace, dokumentace ochrany zvláště chráněných území nebo může být podkladem pro vytvoření samostatného projektu, jakým je i slovenský projekt Významné lesnické miesta, který by obsahoval interaktivní mapu těchto míst spolu s textovým doprovodem ke každému z nich.

Katalog téma lesních hodnot rozvíjí i po obsahové stránce a obohacuje podtypy

oproti Typologii o fotodokumentaci konkrétních znaků v krajině. Kromě vymezeného katalogu by bylo žádoucí se dále věnovat konkrétním možnostem aplikace a ochrany lesních hodnot nebo také zmíněným dalším případovým studiím. Nejdůležitějším cílem však bylo zaměřit se na rozšíření lesních hodnot v rámci Typologie a vytvoření logického a přehledného klíče pro jejich rozřazení do podtypů, na což se práce primárně zaměřuje.

6 Závěr

I přesto, že k tématu lze dohledat mnoho odborných i neodborných podkladů, bylo zjištěno, že na lesní krajinu není pohlíženo komplexně a většina publikací i odborných přístupů a nástrojů ochrany cílí úzce, pouze na jednu oblast, jakou jsou většinou přírodní hodnoty lesa. Chybí přístup, který by přehledně spojoval přírodní kontext s historicko-kulturním. Zároveň však nebyla dohledána publikace, která by představila historicko-kulturní pojetí lesní krajiny a jejích hodnot, které byly s lesem v historii úzce spojeny, a které by sloužily k identifikaci těchto hodnot v dnešní krajině pro jejich budoucí zachování a ochranu.

Potencíalem pro zpracování lesních hodnot jsou lesní hospodářské plány a osnovy, v nichž se v současné době odráží zejména druhová skladba, rozdělení ploch na lesy hospodářské, ochranné nebo zvláštního určení a další potřebné členění, avšak konkrétní kulturně historické hodnoty v těchto dokumentacích dle průzkumu chybí. Stejně jsou na tom i nástroje územního plánování, les se do těchto podkladů a dokumentací promítá, ale většinou jako obecná ochrana významného krajinného prvku ze zákona s obecnými opatřeními přírodního charakteru. Při obecném vymezení lesní plochy bez specifikací konkrétních hodnot a vymezení jejich ochrany dochází při přítomnosti hodnotných znaků k jejich postupnému zániku či zničení lidskou činností. Ztrácíme tak historické kulturní lesní bohatství a odkazy na historii našich lesů, a proto je tak důležité lesní hodnoty včas identifikovat a zanášet do nástrojů ochrany a plánování.

Vymezený katalog představuje les z hlediska jeho kulturně-historického bohatství, představuje jeho vývoj a pestrost funkcí, pro které byl les nezbytně nutný. Ukazuje, že v lesích můžeme najít nejen samostatně umístěné znaky, ale často lze identifikovat skupiny znaků, které tvořily společný podtyp, byly provázány funkčně či kompozičně. Katalog může být přínosem pro další uchopení lesní krajiny, jejího vývoje a přístupu až do dnešních dnů, pro náhled na lesní krajinu z hlediska kulturně historického, jak do odborných dokumentů pro rozhodování a ochranu v území, ale také pro popularizaci lesní krajiny, její historie a hodnot.

Článek byl podpořen grantem DH23P03OVV006 „Historická kulturní krajina v ohrožení a její vize v kontextu soudobých proměn (NAKI III)“.

Literatura

- BUČEK, Antonín. Významné drobné přírodní a historické prvky v lesích. In: Simon, J. a kol.: Hospodářská úprava lesů. MZLU Brno 2000. s. 69-76
- BUČEK, Antonín a Linda ČERNUŠÁKOVÁ. Lokality lesů výmladkového původu a jejich význam v kulturní krajině. In: Venkovská krajina. 1. vyd. Brno: Lesnická práce, 2014, s. 6-13. ISBN 978-80-7458-056-7.
- BUČEK, Antonín a Linda ČERNUŠÁKOVÁ. Historické prvky v lokalitách starobyklých výmladkových lesů. In: Venkovská krajina. Kostelec nad Černými lesy: CZ-IALE a Lesnická práce, s.r.o., 2016, s. 18-29. ISBN 978-80-7458-083-3.
- BUČEK, Antonín, ČERNUŠÁKOVÁ, Linda a Michal FRIEDL. Typické prvky starobyklých výmladkových lesů. In: Staré stezky v geografii a archeologii VIII. 1. vyd. Brno: Ústav geoniky AV ČR, v.v.i. Brno, 2013, s. 11-22. ISBN 978-80-86407-40-1.
- BUČEK, Antonín, ČERNUŠÁKOVÁ, Linda, FRIEDL, Michal a Petr MADĚRA. Starobylé výmladkové lesy jako součást paměti krajiny. In: Mentální obraz českých vesnic – vzpomínky na krajinu. Sb. Abst. Konf. Mendelova univerzity v Brně, 2015, s. 6. ISBN 978-80-7509-347-9.
- EHRlich, Marek et al. Typologie historické kulturní krajiny České republiky. Praha: Národní památkový ústav, Edice odborné a metodické publikace, 2020.
- Evropská úmluva o krajině. In: Ministerstvo zahraničních věcí, 13/2005 Sb. m. s. – původní znění
- Fakta om skog. Föreningen&tidningen Skogen Online. Dostupné z: <https://www.skogssverige.se/skog/fakta-om-skog>. [citováno 2024-03-15].
- För en levande svensk skog. Stiftelsen Världsnaturfonden WWF. Online. Dostupné z: <https://www.wwf.se/skog/sverige/>. [citováno 2024-03-15].
- FANTA, Josef. Lesy a lesnictví ve střední Evropě. In: Živa. Časopis pro popularizaci biologie. Založil roku 1853 Jan Evangelista Purkyně. Praha: Středisko společných činností AV ČR, Nakladatelství Academia, 2007, č. 3, s. 112-115. ISSN 0044-4812.
- GILPIN, William. Gilpin's Forest Scenery. Ed. F.G. Health. London: Sampson Low, 1879.
- GILPIN, William. Remarks on Forest Scenery, and Other Woodland Views, (relative Chiefly to Picturesque Beauty). London: Printed for R. Blamire, Strand, 1791.
- HIPPOKRATES. O vzduchu, vodách a místech. Přeložil Ondřej Schrutz. Praha: Alberta, 1993
- CHADT-ŠEVĚTÍNSKÝ, Jan Evangelista. Dějiny lesů v Čechách. Písek: 1895. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/nkp/uuid/uuid:ae047990-061d-11dd-8891-000d606f5dc6>
- CHADT-ŠEVĚTÍNSKÝ, Jan Evangelista, ANDERLE, Václav a Adolf LIEBSCHER. Dějiny lesů a lesnictví (hospodářství lesního a hospodářského lesního zřízení či úpravy lesa - soustav) v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Písek: Jan Evang. Chadt Ševětínský, 1913. Dostupné také z: <https://www.digitalniknihovna.cz/knav/uuid/uuid:21245788-306d-41cb-abe1-0a751ba1ef3b>
- Jan Evangelista Chadt-Ševětínský. Online. In: Forestis s.r.o. Lesnet. Dostupné z: <https://www.lesnet.cz/jan-evangelista-chadt-sevetinsky>. [citováno 2024-03-07].
- KLINGOROVÁ, Irena. Komáří rybníky a Puškařovská stoka. In: (Ne)zbylo. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2023. 1. vydání. s.140-145. ISBN 978-80-01-07213-4.
- KUČA, Karel, MALINA, Ondřej, SALAŠOVÁ Alena a Martin WEBER. Historické kulturní krajiny České republiky. Průhonice: Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v.v.i., 2020. ISBN 978-80-87674-32-1.
- KUČA, Karel et al. Krajinné památkové zóny České republiky. Praha: Národní památkový ústav, generální ředitelství, 2015. ISBN 978-80-7480-045-0.
- KUČOVÁ, Věra. Světové kulturní a přírodní dědictví Unesco. 1. vydání. Praha: Národní

- památkový ústav, ústřední pracoviště, 2009. 200 stran. ISBN 978-80-87104-52-1
- KUPKA, Jiří. Krajiny kulturní a historické. Vliv hodnot kulturní a historické charakteristiky na krajinný ráz naší krajiny. 1. edice. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2010. ISBN 978-80-01-04653-1.
- KUPKA, Jiří. Kulturní hodnoty lesní krajiny. In: Sborník z konference Člověk, stavba a územní plánování 11. Praha: České vysoké učení technické v Praze, 2018, s. 191-206. ISBN 978-80-01-06482-5.
- KUPKA, Jiří a Simona VONDRÁČKOVÁ. Identifikace kulturně historických hodnot historické kulturní krajiny. Lesní krajina Křivoklátska. Průvodní zpráva k výsledku. Program Národní a kulturní identity (NAKI II). Projekt VaV MK ČR DG16P02M034. Praha: České vysoké učení technické v Praze, Fakulta stavební, 2019.
- Lesnický naučný slovník. Díl 1, A-O. Praha: Agrospoj, 1994. ISBN 80-7084-111-7
- Lesní ochranná služba. Online. Výzkumný ústav lesního hospodářství a myslivosti, v.v.i. Online Dostupné z: <https://www.vulhm.cz/aktivity/lesni-ochranna-sluzba/>. [citováno 2024-02-14].
- MADĚRA, Petr, BUČEK, Antonín, ÚRADNÍČEK, Luboš, SLACH, Tomáš, FRIEDL, Michal et al. Starobylé výmladkové lesy - metodika inventarizace, evidence a péče. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2016. ISBN 978-80-7509-477-3.
- MANDÁK, Jaromír. Celkový pohled na Sedlickou oboru se zřetelnou hvězdící průsečí od jihovýchodu. 2019. In: KUČA, Karel, Ondřej MALINA, Alena SALAŠOVÁ a Martin WEBER. Historické kulturní krajiny České republiky. Průhonice: Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v.v.i., 2020, s.265. ISBN 978-80-87674-32-1
- MATOUŠEK, Václav, BLAŽKOVÁ, Tereza, et al. Les a industrializace. Praha: Togga, spol. s.r.o., 2015. Steam. ISBN 978-80-7476-091-4.
- MÍČOVSKÝ, Ján. Inšpirácia má meno Unesco:od svetového dedičstva k významným lesníckym miestam na Slovensku. Online. In: Sborník mezinárodní konference Krajina Sídla Památky. Brno: Vysoké učení technické v Brně, 2023, s. 84-95. ISBN 978-80-214-6158-1. Dostupné z: https://drive.google.com/file/d/10EFTfciLj3rddGoA_XKThrn3k0Ey5Ez9/view. [citováno 2024-03-01].
- Plocha lesa a lesnatost v České republice. Online. In: Ústav pro hospodářskou úpravu lesů Brandýs nad Labem, 24.01.2024. Dostupné z: <https://www.uhul.cz/plocha-lesa-a-lesnatost-v-ceske-republice/>. [citováno 2024-03-16].
- Představení projektu. Identifikace a prezentace památkového potenciálu historické kulturní krajiny ČR. eStránky.cz. Online. 2020. Dostupné z: <https://www.hikk-naki.cz/clanky/predstaveni-projektu/>. [citováno 2020-08-26].
- SALAŠOVÁ, Alena et al. Nauka o krajině I. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2014. ISBN 978-80-7509-185-7.
- SALAŠOVÁ, Alena et al. Nauka o krajině II. Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2014. ISBN 978-80-7509-186-4.
- SALISCH, Heinrich von. Forstästhetik. Berlin: Verlag von Julius Springer, 1885.
- SALISCH, Heinrich von. Forest Aesthetics. Durham, NC: Forest History Society, 2008.
- SCHAMA, Simon. Krajina a paměť. Praha: Argo, 2007. Zip. ISBN 978-80-7203-803-9.
- SIMANOV, Vladimír. České lesy v datech a číslech. Praha: Národní zemědělské muzeum, 2016. ISBN 978-80-86874-75-3
- Skogshistoria. Föreningen&tidningen Skogen Online. Dostupné z: <https://www.skogen.se/skogssverige/fakta-om-skog/skogshistoria/>. [citováno 2024-03-15].
- STIBRAL, Karel, DADEJÍK, Ondřej, PEPRNÍK, Michal et al. Kauza les. Environment jako estetický problém. Krása, krajina, příroda III. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. 218 stran. ISBN 978-80-244-2572-6.
- ŠANTRŮČKOVÁ, Markéta. Identifikace hodnot historické kulturní krajiny a jejich ochrana pomocí krajinných památkových zón. In: Teoretické základy

- památkové péče na prahu 21. století. Praha: Ústav dějin umění AV ČR, 2019, s.96-167. ISBN 978-80-88283-27-0.
- THOREAU, Henry David. Walden aneb Život v lesích. 5.vydání. Praha: Odeon, 1991. ISBN 978-80-207-0278-4.
- TOMÁŠEK, Martin et al. Péče o archeologické nemovitě a movité dědictví v krajině České republiky ohrožené těžbou lesa. Památkový postup. Ostrava: Národní památkový ústav, 2023.
- TUMA, David. Zlatý věk obor: z historie obornictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. 1.vydání. Plzeň: Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Plzni, 2018. ISBN 978-80-85035-53-7.
- Ústav pro hospodářskou úpravu lesů Brandýs nad Labem. Informace o lesích. Online. Dostupné z: <https://www.uhul.cz/>. [citováno 2024-03-19].
- Ústřední seznam kulturních památek. Online. Národní památkový ústav. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/uskp>. [citováno 2024-03-19].
- Ústřední seznam ochrany přírody. Online. Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky. Dostupné z: <https://drusop.nature.cz/portal/>. [citováno 2024-03-19].
- VITRUVIUS POLLIO, Marcus, HONZÍK, Milan, OTOUPALÍK, Alois a Jan BOUZEK. Deset knih o architektuře. Praha: Arista, 2001. ISBN 80-86223-49-3.
- VOREL, Ivan, BUKÁČEK, Roman, MATĚJKA, Petr, CULEK, Martin a Petr SKLENIČKA. Metodický postup posouzení vlivu navrhované stavby, činnosti nebo změny využití území na krajinný ráz: ve smyslu § 12 zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny (metoda prostorové a charakterové diferenciacie území). Praha: Naděžda Skleničková, 2004. ISBN 80-903206-3-5.
- Výstupy OPRL. Oblastní plány rozvoje lesů. Online. Ústav pro hospodářskou úpravu lesů Brandýs nad Labem. Dostupné z: <https://www.uhul.cz/portfolio/vystupy-oprl/>. [citováno 2024-03-21].
- Výzkumný ústav lesního hospodářství a myslivosti, v.v. i. Online Dostupné z: <https://www.vulhm.cz/>. [citováno 2024-03-14].
- Významné lesnícke miesto. Online. Lesy Slovenskej republiky, štátny podnik. Dostupné z: <https://www.lesy.sk/vyznamne-lesnicke-miesta/>. [citováno 2024-03-14].
- WEBER, Martin. Identifikace a ochrana kulturně-historických hodnot naší krajiny. In: Kulturní detail v krajině: historické struktury krajiny: seminář v rámci mediálního tématu NPÚ pro rok 2017 „Krajina“: sborník příspěvků ze semináře: 16. května 2017. Kroměříž: Národní památkový ústav, Metodické centrum zahradní kultury v Kroměříži, 2017, s.41-49. ISBN 978-80-87231-50-0.
- Zákon č. 114/1992 Sb. Zákon České národní rady o ochraně přírody a krajiny. Online. Zákony pro lidi-Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-114>. [citováno 2024-02-15].
- Zákon č. 283/2021 Sb. Stavební zákon. Online. Zákony pro lidi-Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2021-283>. [citováno 2024-03-15].
- Zákon č. 289/1995 Sb. Lesní zákon. Online. Zákony pro lidi-Sbírka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-289>. [citováno 2020-05-15].

Informace o autorce

Ing. arch. Tereza Jančová, Ph.D.

Fakulta stavební ČVUT v Praze, Katedra urbanismu a územního plánování

tereza.svarova@fsv.cvut.cz